

Akcja Dekolonizacja

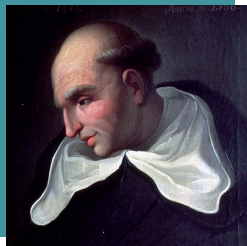
– jak historia świata wpływa
na terażniejszość

Historia

Przeciwnicy kolonizacji

„Niezliczone świadectwa (...) dowodzą, że temperament tubylców jest łagodny i spokojny (...) My natomiast mieliśmy za zadanie nękać ich, grabić, mordować, ranić i niszczyć; nic więc dziwnego, że Indianie próbowali od czasu do czasu zabić jednego z nas.(...) To prawda, że admirał Kolumb był równie ślepy jak ci, którzy przyszedli po nim; poza tym tak bardzo obawiał się, że nie zadowoli króla, iż dopuścił się wobec Indian zbrodni niemożliwych do naprawienia”.

Bartolomé de Las Casas

hiszpański duchowny i dominikanin

- ?** Bartolomé de Las Casas był uczestnikiem wypraw mających na celu podbój Ameryki, za co otrzymał ziemię i niewolników. Oceń, jak zmieniły się poglądy Las Casasa (pamiętaj, że początkowo popierał kolonizatorów)? Jakie było jego zdanie na temat Europejczyków, którzy przybyli do Ameryki?

Sąd nad Kolumbem

Obejrzyj wykład na TEDEd. Zeskanuj kod QR

TEDEd

- Podziel klasę na dwie grupy - tych, którzy będą oskarżać Krzysztofa Kolumba i tych, którzy będą go bronić. Grupy przygotowują argumenty obciążające i broniące Kolumba – jakie jego działania i ich konsekwencje mogą są przez nich uważane za pozytywne, a jakie za negatywne? Jedna grupa może podważać argumenty drugiej oraz z nimi dyskutować.
- Podczas oglądania animacji „Historia kontra Krzysztof Kolumb” na stronie TED grupa oskarżycieli wynotowuje argumenty przeciw Kolumbowi, a grupa obrońców za Kolumbem. Po zakończeniu filmu sprawdzają, jakie argumenty pojawiły się w ich poprzedniej dyskusji, a jakie są zupełnie nowe. Dyskutują o nich.
  - Każda z osób decyduje: Czy osądza go Krzysztofa Kolumba jako winnego, niewinnego czy wstrzymuje się od głosu. Głosować można przez podniesienie ręki albo w tajny, wybrany przez nauczyciela sposób. Podliczamy głosy i ogłaszamy wyrok.

W przypadku braku czasu można zrealizować jedynie punkt 1 lub punkt 2.

„Odkrycie” Ameryki

W 1492 roku

rdzenni mieszkańcy odkryli, że są Indianami

Odkryli, że mieszkają w Ameryce

Odkryli, że są nadzy

Odkryli, że istnieje grzech

Odkryli, że są winni postuszeństwo

królowi i królowej z innego świata

oraz bogowi z innego nieba

i że ten bóg wynalazł winę i odzienie

i postanowił, że powinien zostać spalony żywcem

ten, który czci Słońce i Księżyc

i Ziemię i Deszcz, który na nią spada

Eduardo Galeano „Odkrycie”

? Z czyjego punktu widzenia przedstawione są wydarzenia 1492 roku w wierszu urugwajskiego poety i pisarza Eduarda Galeana? Do jakich wydarzeń widzianych z perspektywy Europejczyków nawiązują poszczególne wersy?

- Czy ówcześni mieszkańcy Ameryk nazwaliby to wydarzenie „odkryciem”, a siebie Indianami **88**? Jak mogliby je określić?

66

Większość mieszkańców prekolumbijskiej Ameryki wcale nie chodziła nago. Nosili ubrania wykonane z bawełny, wełny czy włókien agawy, a elita bogato je ozdabiała.

Krzysztof Kolumb oczami rdzennych Amerykanów

Obejrzyj video na Youtube. Zeskanuj kod QR.

- ?** Jakie są Wasze pierwsze skojarzenie z Krzysztofem Kolumbem? Czy Kolumb jest pozytywną postacią historyczną? Dlaczego? Odpowiedzcie na pytania, a potem zobaczcie wideo, w którym poproszono rdzennych Amerykanów o pierwsze skojarzenie z Kolumbem.
- Jakimi słowami określają Kolumba rdzenni Amerykanie w nagraniu? Dlaczego używają tak ostrych słów? Co ma na myśli jedna z kobiet, która mówi o „bliznach, które są odczuwalne do dzisiaj”? Jak myślisz, jakie konsekwencje mają dzisiaj dla nich wydarzenia 1492 roku? (Podpowiedź: morderstwa ich przodków, przesiedlenia, zamykanie w rezerwach, dziedziczenie traumy, przymusowa asymilacja, rasizm - w tym ten systemowy, ograniczone prawa w decydowaniu o ziemi swoich narodów...)
  - Dlaczego jeden z mężczyzn porównuje Kolumba do Hitlera? Czy ma do tego podstawy? (Podpowiedź: szacuje się, że kolonizacja spowodowała śmierć ok. 56 milionów ludzi, tj. 90% rdzennych mieszkańców Ameryk)

Czy odpowiedzi klasy i rdzennych Amerykanów różniły się? Jeśli tak, to dlaczego?
Dlaczego tak różnie postrzegamy jedną postać historyczną

Europocentryzm

„Wierzmy temu, kto ma władzę. To on pisze historię. Więc ucząc się historii, musicie sobie zawsze zadawać pytanie: czyją opowieść pomijam? Czyj głos został stłumiony po to, żeby inny głos stał się dominujący? Kiedy poznacie odpowiedź na to pytanie, musicie znaleźć także tę inną opowieść. Dopiero wtedy zaczniecie dostrzegać bardziej wyraźny, choć nadal niedoskonały obraz dziejów”.

Yaa Gyasi
ghańska pisarka

- ?** Czy polskie podręczniki historii prezentują kultury nieeuropejskie w innych kontekście niż „odkryć” i kolonizacji? Czy opowiadają historię innych narodów, poprzez wypowiedzi i osiągnięcia bohaterów pochodzących z danych kultur?

63

Pańszczyzna a niewolnictwo

Obejrzyj wideo na Youtube. Zeskanuj kod QR.

Główny bohater serialu „1670” mówi, że „do wszystkiego doszedł ciężką pracą swoich chłopów”, a za pomysł zapłaty za odrabianie pańszczyzny każe iść się wypowiedać.

Pańszczyzna polegała na darmowej pracy chłopów na rzecz właściciela ziemi. W zamian chłopci otrzymywali, na zasadzie dzierżawy, kawałek ziemi, który mogli użytkować. Wymiar pańszczyzny zmieniał się. W skrajnych przypadkach chłopci nie mieli czasu pracować dla siebie. Pańszczyzna wiązała się także z przywiązaniem chłopów do ziemi. Oznaczało to, że bez zgody właściciela wsi nie mogli jej opuścić. Szlachcic był także sędzią w sprawach dotyczących chłopów.

- Zastanów się, jak bardzo los chłopów pańszczyźnianych jest podobny do niewolników. Jakie są podobieństwa? Jakie są różnice? Porównaj, jakie prawa, wolności (?) mieli chłopci pańszczyźniani, a jakie niewolnicy. Co było celem szlachty i właścicieli niewolników?

Zabory a kolonie

Poprzez zabory oraz kolonie obce mocarstwa wywierały kontrolę nad terytoriami i ludnością. Celem zaborców i państw kolonialnych była chęć eksploatacji surowców naturalnych na zajętych terenach oraz całkowite podporządkowanie zamieszkującej tam ludności połączone z niszczeniem kultury i wprowadzeniem swojej. Starano się także narzucić własny język, religię. W zaborze pruskim powstała komisja kolonizacyjna, której celem było zasiedlenie Wielkopolski i Pomorza przez Niemców. Ziemie miały być wykupywane, później planowano wywłaszczać Polaków. Akcja kolonizacyjna nie odniosła sukcesu między innymi dlatego, że niechętni jej byli sami Niemcy.

W obu przypadkach próby walki o niezależność były bezwzględnie tłumione. Najważniejsze elementy władzy skupione były w rękach najeźdźców lub lojalnych wobec nich osób. Jednakże, w przeciwieństwie do zaborów, niektóre kolonie posiadały częściową autonomię w sprawach wewnętrznych.

 Czy historycznie Polacy mają więcej wspólnego z kolonizatorami, czy kolonizowanymi?

Polacy na Haiti

Na początku XIX w. Napoleon wysłał na wyspę San Domingo (Haiti) ok. 5 500 żołnierzy Legionów Polskich, w celu stłumienia powstania czarnej ludności. Część Polaków, ponoć oburzona brutalnością Francuzów, postanowiła przejść na stronę powstańców, widząc w ich walce analogię do polskich powstań niepodległościowych, a następnie osiedliła się na stałe na Haiti.

Romantyczna historia o braterstwie i solidarności Polaków ma charakter raczej symboliczny. Wiemy, że w trakcie walk dezercja stała się powszechna również wśród francuskich oddziałów, a te dowodzone przez czarnych żołnierzy także przechodziły na stronę Haitańczyków. Trudno ocenić, ilu spośród polskich żołnierzy, przeszło na stronę powstańców. Wiemy, że raptem ok. 200-400 z nich (zależnie od szacunków) zdecydowało się osiedlić tam później, a do Europy powróciło ok. 500 Polaków. Większość z pozostałych 4 000 żołnierzy zostało zdziesiątkowanych przez choroby tropikalne.

Kolonie zamorskie I Rzeczypospolitej

W drugiej połowie XVII wieku, w czasach, gdy europejskie mocarstwa rywalizowały o wpływy na innych kontynentach, także I Rzeczpospolita, choć w mniejszym stopniu, zaangażowała się w ekspansję kolonialną. Księstwo Kurlandii i Semigalii, położone na terenie dzisiejszej Łotwy i będące lennem Rzeczypospolitej, podjęło próbę założenia kolonii. Pierwsze trzy próby kolonizacji wyspy Tobago się nie powiodły. Dopiero w 1654 roku udało się utworzyć trwałą osadę, nazwaną Nową Kurlandią. Już w 1659 roku tereny te zostały zajęte przez Holendrów. Po zakończeniu potopu szwedzkiego Kurlandczycy odzyskali na krótki czas swoje posiadłości, jednak ze względu na trudności finansowe i polityczne zrezygnowali z nich. Oprócz Tobago Kurlandczycy podjęli również próbę założenia kolonii na terenie dzisiejszej Gambii, także to przedsięwzięcie zakończyło się niepowodzeniem. Z upadkiem Rzeczypospolitej marzenia o zamorskich koloniach zniknęły, aż do odzyskania przez nią niepodległości **10**.

Czy w tym przypadku można rzeczywiście mówić o „koloniach zamorskich I Rzeczypospolitej”? I Rzeczpospolita była potęgą na kontynencie europejskim, dlaczego nie udało się jej być także potęgą kolonialną?

Ambicje Kolonialne II RP

II Rzeczpospolita Polska była krajem o silnych ambicjach kolonialnych. W okresie dwudziestolecia międzywojennego prężnie działała Liga Morska i Kolonialna, która w 1939 r. stanowiła jedną z największych organizacji w Polsce i miała niemal milion członków. Kolonie nie były dla Polaków odległym tematem – w polskiej prasie (m.in. w dwutygodniku „Światowid”) regularnie ukazywały się artykuły, dzięki którym na bieżąco można było śledzić aktualną sytuację geopolityczną w Azji czy Afryce. Teksty te, przesycone kolonialną narracją **75**, kształtowały wyobraźnię Polaków na temat kultur świata oraz, bardzo często, europejskiej wyższości ponad nimi. Prezentowały kolonizację nie tylko jako coś normalnego, ale i pożądanego i słusznego.

Na przestrzeni lat, Polska miała nadzieję na objęcie władzą m.in. ziem Madagaskaru, Liberii czy Angoli. Pozyskanie terytoriów zamorskich miało wzmocnić pozycję Polski na arenie międzynarodowej, a także rozwiązać problem przeludnienia. Ostatecznie plany kolonizacji Madagaskaru pokrzyżował wybuch II Wojny Światowej.

Etiopia

Zobacz mapę. Zeskanuj kod QR.

Etiopia jest państwem o wyjątkowej historii. Jako jedno z nielicznych państw w Afryce nie zostało skolonizowane. W IV w. n.e. rozpoczęła się chrystianizacja Etiopii. Wyjątkowość kraju miała wiązać się z obecnością biblijnej Arki Przymierza na jego terytorium. Wraz z przybyciem muzulmanów rozpoczęły się walki o utrzymanie niezależności. Sukcesy wzmacniały poczucie siły państwa oraz własnej tożsamości. Wojny z Włochami z przełomu XIX i XX wieku zakończyły się okupacją. Dzięki pomocy Brytyjczyków Etiopia odzyskała pełną niezależność, do czasu kolejnej próby kolonizacji przez faszystowskie Włochy w 1935 r. Ostatni cesarz Etiopii, Haile Selassie I, nie tylko zapobiegł kolonizacji, ale i zmodernizował swój kraj i stanął z czasem na czele nowo powołanej Organizacji Jedności Afrykańskiej. Przez ruch rastafari został uznany za wybrańca bożego, stając się jednocześnie inspiracją dla twórców muzyki reggae, w tym Boba Marleya.

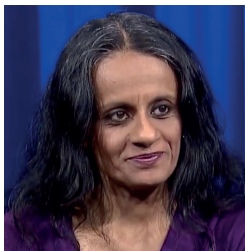
Czy Etiopia rzeczywiście była tak wyjątkowa? Jakie inne państwa afrykańskie próbowały stawić opór kolonizacji i jakie były tego skutki? Czy Etiopia, unikając bezpośredniej kolonizacji, uniknęła również negatywnych skutków tego zjawiska?

Czy kolonializm przyniósł rozwój?

Brytyjczycy nie budowali kolei w Afryce czy Indiach, aby Afrykanie i Indusi mogli jeździć odwiedzać swoich przyjaciół. Robili to w celu wydobywania i transportu surowców naturalnych. (...) To naprawdę niedorzeczny pomysł, aby kolonializm miał być potrzebny, aby stworzyć infrastrukturę i przynieść rozwój. (...) Jeśli uważasz, że akceptowalne jest wywłaszczanie ziemi na masową skalę (jak to miało miejsce w Kenii), a także masowy rozlew krwi i wyzysk, aby w zamian otrzymać kilka lotnisk czy linii torów kolejowych, to wydaje się to być naprawdę wysoką ceną. Skąd wiemy, co zostało utracone? Skąd możemy wiedzieć, dokąd mógłby teraz zmierzać świat?

Priyamvada Gopal

induska profesor studiów postkolonialnych

Kolonializm często bywa usprawiedliwiany rozwojem. Czy w polskim dyskursie historycznym usprawiedliwia się zabory, sugerując, że mogły być dla Polaków, dlatego, że wiązała się z nimi modernizacja w wielu obszarach?

Gandhi i Tołstoj – nieoczywista przyjaźń

Mahatmę Gandhiego i Lwa Tołstoja w 1909 r. połączyła korespondencyjna przyjaźń, w ramach której wymieniali serię listów aż do śmierci pisarza. Choć nigdy się nie spotkali i dzieliło ich ponad 40 lat różnicy wieku, pochodzenie i wyznawana wiara, wymieniali się przemyśleniami nt. polityki, wolności, religii, a także unikania przemocy (którą Tołstoj określał „doktryną miłości”).

Zarówno listy, jak i sama twórczość Tołstoja, wywarły ogromny wpływ na późniejszą działalność Gandhiego, a co za tym idzie, na późniejszą przyszłość Indii. Choć do dziś uznawany jest on za jednego z prekursorów biernego oporu, w swojej autobiografii wspominał Tołstoja jako „największego apostoła niestosowania przemocy, jakiego wydała obecna epoka”. Zachowane listy, podpisywane m.in. słowami „twój przyjaciel i brat” stanowią dziś przykład solidarności i wspólnoty wartości, ponad wszelkimi podziałami.

Skradzione pokolenie Australii

„Skradzione pokolenie” to nazwa nadana dzieciom rdzennych mieszkańców Australii, które w XX wieku były siłą odbierane rodzicom i umieszczane w instytucjach państwowych. Celem tej polityki była ich przymusowa asymilacja **51**. Dzieci były pozbawiane imion, języka i więzi rodzinnych, co prowadziło do głębokich traum i trwałych uszkodzeń psychicznych. W ośrodkach często dochodziło do przemocy fizycznej i psychicznej, a także do zaniedbań.

Te traumatyczne doświadczenia miały długofalowe konsekwencje dla całego pokolenia. Ofiary tej polityki często borykały się z problemami z alkoholem i narkotykami, bezrobociem, bezdomnością i zaburzeniami psychicznymi. Utrata więzi z rodziną i kulturą spowodowała u wielu z nich poczucie utraty tożsamości i przynależności **54**. Konsekwencje tych działań odczuwane są do dziś, wpływając na całe społeczeństwo rdzennych mieszkańców Australii. Według szacunków „skradzione pokolenie” dotknęło ok 100 tys. osób. W 1997 roku rząd australijski oficjalnie przeprosił za tę politykę.

- Skąd nazwa „skradzione pokolenie”? Czy potraficie odnaleźć podobne działania w innych rejonach świata lub w przeszłości? Czy uważacie, że oficjalne przeprosiny mają znaczenie?

Ruchy narodowo-wyzwoleńcze a terroryzm

- ?** Kim jest patriota? Kim jest terrorysta? (możecie sprawdzić definicje w słowniku lub w internecie). Czy istnieją sytuacje, w których terrorysta może być nazwany patriotą? Przez kogo? Czy patriotyzm usprawiedliwia akty terrorystyczne? **72**
- Czy carat w czasie zaborów nie nazwałby polskich bojowników o wolność terrorystami?

i Organizacja Bojowa PPS, na czele której stał Józef Piłsudski, napadała na pociągi i dokonywała zabójstw politycznych, często z wykorzystaniem materiałów wybuchowych. Sam Piłsudski tak mówił o swoich działaniach: „Terror wydawał się ogółowi jedynym dającym się pomyśleć systemem walki fizycznej z wrogiem”. Historycznie wiele ruchów narodowo-wyzwoleńczych, pozbawionych regularnej armii, dokonywała szeregu aktów, które dziś zostałyby uznane za terrorystyczne, dlatego że wywoływanie strachu i uwagi wydawało się skuteczną bronią wobec silniejszego przeciwnika.

Europejczycy jako ci „inni”

Zobacz pełen obraz. Zeskanuj kod QR.

Europejskie podania historyczne pełne są opisów prezentujących swoją potęgę kulturową i cywilizacyjną nad kulturami Południa **65 75**. Czy jednak tak byli postrzegani, przybywając na inne kontynenty?

W jednym z indyjskich podań zachował się opis Europejczyków określający ich: „otyłymi i grubiańskimi, pogardzającymi kobietami, niezdolnymi do zrozumienia sztuki i kultury, a przemawia do nich jedynie siła”. W japońskich podaniach zachował się opis z początków relacji z Europą z XVI w.:

„Jedzą rękoma, a nie pałeczkami, jak my. Okazują swoje emocje bez jakiejkolwiek samokontroli. Nie potrafią zrozumieć znaczenia pisanych znaków”. W Japonii XVI i XVII w. wyróżnia się okres sztuki Nanban, czyli „barbarzyńców z Południa” – jak określano Europejczyków, która przedstawiała mieszkańców naszej części świata w sposób karykaturalny, podkreślając ich brak higieny, a nawet brzydotę (patrz obraz). Dopiero z czasem spojrzenie to zaczęło się zmieniać.

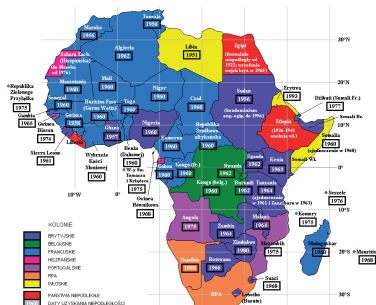

Dekolonizacja Afryki

Zobacz pełen obraz. Zeskanuj kod QR.

Po II wojnie światowej, na fali idei samostanowienia narodów, rozpoczęła się intensywna dekolonizacja Afryki. W 1957 roku Ghana, jako pierwsze państwo odzyskała niepodległość. Pierwszy prezydent tego państwa, Kwame Nkrumah powiedział, że „niepodległość Ghany pozostaje bez znaczenia, dopóki wolny nie zostanie cały afrykański kontynent!”. Proces dekolonizacji był często burzliwy, towarzyszyły mu zbrojne konflikty. Większość afrykańskich państw uzyskała niepodległość w latach 50. i 60. XX wieku.

- ?** Czy zgadasz się ze słowami prezydenta Ghany? Dlaczego wolność całego kontynentu była taka ważna? Dlaczego proces dekolonizacji Afryki mógł rozpocząć się dopiero po II wojnie światowej? Czy decyzje wynikały z dobrej woli państw kolonialnych?

Granice w Afryce

Mapa Europy, gdyby Europa była skolonizowana przez Europejczyków

- ?** Spójrzcie na mapę: na przebieg granic państw w Afryce oraz w Europie. Jakie różnice dostrzegacie? Skąd w Afryce tyle linii prostych?
- Zastanówcie się jeszcze raz nad tymi różnicami patrząc na mem. Co wspólnego ma przebieg granic z europejską kolonizacją? Na czym polega dowcip? Dlaczego Europejczycy w Afryce wyznaczyli granice po liniach prostych, podczas gdy w Europie wyglądają one zupełnie inaczej?

i Kolonie dzielono na międzynarodowych konferencjach, jak na Konferencji Berlińskiej (1884-85), bez uwzględnienia lokalnych granic kulturowych. Linie te, często rysowane od linijki, istnieją do dziś, tworząc niespójne tożsamości narodowe i konflikty.

Międzykontynentalna solidarność

Często pomijanym aspektem historii jest solidarność i współpraca, która występowała w walkach o niezależność narodów globalnego Południa. Ciekawym przykładem tego jest RPA. W trakcie walki z apartheidem, czarni Południowoafrykańczycy byli aktywnie wspierani przez mniejszość induską. Nelson Mandela współpracował z Manilalem Gandhim (synem Mahatmy Gandhiego), który był silnym orędownikiem stosowania w RPA biernego oporu.

Z kolei Nelson Mandela wielokrotnie odnosił się do podobieństw między południowoafrykańskim apartheidem a okupacją Palestyny przez Izrael. Jak mówił: „My, mieszkańcy RPA, nie możemy uważać się za wolnych, dopóki naród palestyński nie będzie wolny”. Poczucie solidarności RPA z Palestyńczykami pozostało żywe także po śmierci Mandeli. To właśnie RPA z początkiem 2024 r. wniosła do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze sprawę przeciwko Izraelowi o ludobójstwo w Strefie Gazy, domagając się natychmiastowego wstrzymania działań wojennych.

Zimna wojna w Ameryce Łacińskiej

Obejrzyj wideo na Youtube. Zeskanuj kod QR.

Wielu mieszkańców Ameryki Łacińskiej ma zgoła inne wspomnienie o zimnej wojnie niż nasza część świata. Tak jak u nas hegemonem był Związek Radziecki, tam były nim Stany Zjednoczone. Wspomagane finansowo i logistycznie przez USA prawicowe dyktatury obalały wybrane demokratycznie lewicowe rządy i krwawo rozliczały się z opozycją w ramach tzw. Operacji Kondor. Są dowody na to, że w prowadzonej przez USA Szkole Ameryk uczono przyszłych dyktatorów technik tortur oraz pozbywania się bez śladu wrogów politycznych, np. zrzucając ich do oceanu z samolotów.

Zobaczcie teledysk popularnego w Ameryce Łacińskiej portorykańskiego zespołu Calle 13 „Latinoamérica”. Do kogo kierowany jest jej tekst? (do USA) Znajdźcie fragmenty, które nawiązują do stosunków USA-Ameryka Łacińska i omówcie je. Do czego odnoszą się słowa refrenu? (Podpowiedź: do neokolonializmu **74** do wykupywania przez firmy z USA praw do wydobywania surowców naturalnych i źródeł wody w Ameryce Łacińskiej)

Aneksja Królestwa Hawajów

Przeczytaj artykuł. Zeskanuj kod QR.

W XIX w. Królestwo Hawajów było prężnie rozwijającym się państwem z uznaną międzynarodowo monarchią oraz aktywną wymianą handlową z Europą. Król Kalakaua bywał zarówno na dworze u Królowej Wiktorii, jak i w Białym Domu. Hawajczycy udawali się na studia do Europy i Azji, a pałac Iolani był jednym z pierwszych na świecie z podłączoną elektrycznością (wyprzedzając nawet Pałac Buckingham). Jak to się stało, że dziś przynależność archipelagu do Stanów Zjednoczonych wydaje się czymś oczywistym, choć Hawaje leżą pośrodku oceanu.

Przeczytaj tekst z klasą. Jakie są wspólne elementy historii Hawajów i Polski? Czy w opinii klasy Hawaje są okupowane (jak twierdzi dr David Keanu Sai) i powinny uzyskać niepodległość? Jakie czynniki determinują nasz emocjonalny stosunek (bądź jego brak) do kwestii aneksji czy też okupacji terenów innych narodów czy grup etnicznych?

Zmiana społeczna a Martin Luther King

Obejrzyj wideo na Youtube. Zeskanuj kod QR.

Gdy myślimy z perspektywy czasu o wielu zmianach społecznych następujących kiedyś, łatwo ulec wrażeniu, że następowały w sposób stopniowy i równostajny, bądź też na skutek nagłego przełomu. Tymczasem wiele z nich miało niejednorodny i zawiły przebieg, a część z nich trwa do dziś (jak np. Dekolonizacja **41**).

Słynna przemowa Martina Luthera Kinga „I Have a Dream” („Mam marzenie”) z 1963 r. z obecnej perspektywy wydaje się mieć przełomowy charakter zjednujący sobie wszystkich obywateli. Szczególnie, że rok później otrzymał on Pokojową Nagrodę Nobla. Tymczasem w kolejnych latach poparcie społeczne Kinga wśród czarnych Amerykanów zaczęło mocno słabnąć, a Martin Luther King, mimo swoich niewątpliwych zasług, uzyskał realny status ikony dopiero po swojej tragicznej śmierci.

Czy słynna przemowa „I Have a Dream” jest wciąż aktualna? Czy marzenie, o którym mowa, ziściło się?

Korea

Zobacz mapę. Zeskanuj kod QR.

W duchu panującego imperializmu, na początku XX wieku Japonia anektowała Koreę. Większość europejskich państw nie zareagowała, uznała to wydarzenie za szansę na rozwój dla Korei. Okupanci eksploatowali zasoby naturalne. Narzucali swoje prawa. Dążyli do całkowitego podporządkowania mieszkańców Korei. Dopuszczali się zbrodni wojennych, w tym ludobójstwa.

Japońska okupacja zakończyła się wraz z II wojną światową. Na północ Korei wkroczyły wojska sowieckie, na południe amerykańskie. Walka o utrzymanie stref wpływów doprowadziła do wojny domowej i podziału kraju na dwie części. Konflikt trwa do dziś.

Także relacje między Koreą Południową a Japonią, mimo upływu lat, pozostają napięte.

Czy działania Japonii w Korei można nazwać kolonizacją? Jaki wpływ na dzieje Korei miała walka o wpływy między ZSRS i USA?

Dominacja Związku Radzieckiego

W swojej retoryce Związek Sowiecki niósł „wyzwalanym” narodom wolność, demokrację. Była to jednak ich sowiecka wersja. Rosjanie narzucali swoje rządy, wprowadzili system polityczny wzorowany na własnym. Kultura rosyjska była promowana jako dominująca, a ideologia komunistyczna narzucona jako obowiązująca. ZSRS czerpało znaczne korzyści ekonomiczne z krajów podległych, m.in. poprzez wywóz surowców naturalnych i taniej siły roboczej. Budowane były także silne zależności gospodarcze i polityczne, które utrudniały państwom satelickim uzyskanie niezależności. Każda forma sprzeciwu wobec władzy sowieckiej oraz próby usamodzielnienia się były brutalnie tłumione. Po upadku systemu komunistycznego odrodzone państwa musiały (niektóre nadal muszą) radzić sobie ze zrujnowaną gospodarką, ogromną korupcją, nierównościami społecznymi. **7 50**

- ?** Porównaj działania sowietów z państwami kolonialnymi. Jakie są podobieństwa, jakie różnice? W podobny sposób porównaj czasy po upadku systemu kolonialnego i komunistycznego.

Na naszej stronie internetowej:

<http://www.goandact.org/publikacje>

Znajdziesz scenariusz lekcji pt. „Pod obcym panowaniem”.

Okupacja (przeszłość a teraźniejszość)

Kwestie związane z okupacją terenów reguluje konwencja haska z 1907 roku. Zasady dotyczą czasów wojny. Według tego prawa okupacja jest stanem przejściowym. Traktat wersalski z 1919 roku wspomina o okupacji części terytorium Niemiec „przez wojska mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych” jako gwarancji wykonania wszystkich postanowień traktatu. Okupacja ta dotyczyła czasów pokoju. Ta forma nie ma umocowania w aktach prawa międzynarodowego. Współcześnie wkroczenie wojsk jednego lub kilku państw na terytorium innego często motywowane jest misją pokojową mającą na celu przywrócenie porządku i stabilizacji w regionie, koniecznością zwalczania organizacji terrorystycznych, ochroną ludności cywilnej przed prześladowaniami. Może jednak stanowić też pretekst do osiągnięcia własnych celów politycznych, a sama okupacja być także wstępem do aneksji okupowanego terytorium.

- Czy rzeczywiście wkroczenie wojsk jednego państwa (lub sojusznicznych) na terytorium innego może być korzystne lub konieczne? Znajdź przykłady takich misji wojskowych. Oceń ich skuteczność.

Kolonializm osadniczy (na przykładzie Palestyny)

Przeczytaj deklarację. Zeskanuj kod QR.

Kolonializm osadniczy polega na tym, że obcy osadnicy przybywają na terytorium zamieszkałe przez inną grupę ludności, z zamiarem stworzenia nowej, dominującej społeczności. Proces ten często wiąże się z przejęciem ziemi, eksploatacją zasobów naturalnych oraz marginalizowaniem lub wysiedlaniem rdzennej ludności.

Przykładem może być Palestyna, gdzie od końca XIX wieku przybywali żydowscy osadnicy, których celem było stworzenie własnej ojczyzny. Powstały liczne osiedla żydowskie, które z czasem zaczęły się łączyć. Doprowadziło to do znaczących zmian demografii regionu.

- Porównaj: zabory a kolonie. Sprawdź, jak kwestie współistnienia Palestyny i Izraela regulowała deklaracja niepodległości Izraela. Czy te zapisy są przestrzegane?

Pamiętaj, że konflikt Izraela z Palestyną jest bardzo złożony i osadnictwo nie jest jedyną sporną kwestią.

Liberia

Zobacz mapę. Zeskanuj kod QR.

W 1817 roku Amerykańskie Towarzystwo Kolonizacyjne kupiło tereny na zachodnim wybrzeżu Afryki. Miało to być miejsce, do którego przybędą wyzwoleni niewolnicy oraz wolni czarni mieszkańcy USA. Liberia, bo tak nazwano to państwo (od „liberty”, czyli „wolność”) była drugim niezależnym państwem w Afryce (por. Etiopia [11](#)). Początkowo państwo zarządzane było przez białego gubernatora. Później mieszkańcy (Ameryko-Liberyjczycy) sami wybierali władze. Życie w kraju, a także zasady ustroju, były wzorowane na amerykańskich. Ameryko-Liberyjczycy korzystali z niewolniczej pracy miejscowej ludności, która pozbawiona była praw. Konflikt między obiema grupami trwał do początków XXI wieku.

- ?** Czy założenie Liberii było udanym eksperymentem? Czy Liberię można nazwać kolonią? Czy Ameryko-Liberyjczycy byli kolonizatorami? Dlaczego zachęcano wolnych obywateli do opuszczenia Stanów Zjednoczonych?

Rwanda oraz sztuczny podział Hutu i Tutsi

Zobacz mapę. Zeskanuj kod QR.

Początkowo w Rwandzie istniał podział na rzemieślników (Twa), uprawiających ziemię (Hutu), hodowców bydła (Tutsi), którzy pełnili także funkcje państwowe. Zmiana przynależności była możliwa, a wszystkie grupy tworzyły jedno społeczeństwo.

Sytuacja zmieniła się po przybyciu Belgów, którzy wzmocnili podział na Hutu i Tutsi. Wprowadzili system kart identyfikacyjnych. Każdy był przypisany do jednej z grup. Belgowie bezpodstawnie promowali ideę wyższości rasowej Tutsi nad Hutu. Ta sztucznie wykreowana różnica doprowadziła do pogłębienia istniejących napięć i stworzenia atmosfery nieufności między obiema grupami. Przyczyniła się do ludobójstwa w 1994 roku Tutsi dokonanego przez Hutu. Konsekwencje odczuwalne są do dziś.

Jaki cel mogli mieć Belgowie, wprowadzając ten podział? Zastanów się, czy łatwiej rządzi się narodem zjednoczonym, czy skłóconym? Czy potrafisz wskazać inne przykłady sztucznego dzielenia narodów na „lepszych i gorszych”?

Kolonizacja Hokkaido

Hokkaido jest wyspą zamieszkiwaną przez Ajnów, która została skolonizowana przez Japonię w XIX w. Rząd Japonii szybko uznał ich za „byłą ludność rdzenną”, mając na celu możliwie szybką asymilację **51**. Oznaczało to odarcie ich z rdzennej kultury – wyznawanego przez nich animizmu, zaprzestania tradycyjnych tatuaży czy używania języka ajnoskiego.

Przełomem dla sytuacji Ajnów okazał się dopiero 2007 r., w którym podpisano wydaną przez ONZ Deklarację Praw Ludów Tubylczych. Uznawała ona prawa rdzennych grup etnicznych do posiadania ziemi, samostanowienia czy zachowania kultury. Jednak Ajnowie do dziś walczą zarówno z dyskryminacją, jak i o swoje dziedzictwo.

Kultura Ajnów zyskała popularność za sprawą mangi i anime „Golden Kamuy”. Pojawia się postać o imieniu Wilk, inspirowana... bratem Józefa Piłsudskiego. Etnograf Bronisław Piłsudski przez lata mieszkał na Hokkaido, gdzie dokumentował rdzenną kulturę i założył rodzinę z Ajnuską, z którą miał dwójkę dzieci.

Tajwan

Zobacz mapę. Zeskanuj kod QR.

Tajwan zamieszkiwany był przez wiele grup etnicznych mówiących różnymi językami. Zaczęto je asymilować **51**, by stworzyć silny, jednorodny naród, który będzie niezależny od Chin. Tajwan bowiem jest dzisiaj tzw. państwem nieuznanym, przez Chiny uważany jest za jej zbuntowaną prowincję, niepodległość Tajwanu uznaje zaledwie kilkanaście krajów. Proces asymilacji, rozpoczęty już przez wcześniejszych kolonizatorów, doprowadził do utraty języków i tradycji na rzecz tworzenia się nowej tajwańskiej tożsamości. Dziś Tajwan stara się naprawić te błędy, uznając prawa rdzennych mieszkańców.

- ?** Czy próba budowania silnego narodu uzasadnia niszczenie rdzennych kultur? Czy w przypadku Tajwanu można mówić o asymilacji? Czy wielonarodowe społeczeństwo może być silne? Co zrobić, żeby takie było? Czy poczucie bycia Tajwańczykiem wyklucza poczucie przynależności do rdzennej ludności?

